

## **Galina Wood: Lahij, Living Heritage of Azerbaijan**

Posudek vedoucí disertační práce

Ohrožení a přežívání minoritních jazyků a kultur v době, kdy se završuje vytváření státních národů, je nesporně aktuální a významné téma. Galina Wood si pro svou disertaci zvolila právě takovou situaci: identitu izolované iránsko-jazyčné komunity Lahije v současném Ázerbájdžánu. Tuto komunitu popisuje z hlediska jazykové a etnické politiky Ázerbájdžánské republiky, její historie a existujících přístupů v odborné literatuře a především ji představuje v každodenním životě a oslavách, umožňujících zkoumat přežívání tradic a jejich proměny v současných podmínkách globalizace. Disertační práce přitom sleduje dvojí cíl: za prvé popsat dosud málo známou lahijskou komunitu a její způsob života a za druhé upozornit na obecnější problém minorit v Ázerbájdžánu (a dalších postsovětských státech).

Galině Wood se podařilo získat přístup do této komunity, kde mohla provádět výzkum opakovaně a dlouhodobě, takže nemusela řešit problémy, na něž terénní výzkum závislý na jedné lokalitě někdy naráží. Jistým problémem byla spíše odlišná kultura vědecké práce charakteristická pro ázerbájdžánské prostředí, která zpočátku ovlivňovala autorčin přístup k psaní, a především její osobní zaujetí pro zvolené téma. Od počátku bylo zřejmé, že Galině Wood na Lahiji a jeho obyvatelích záleží a že píše především kvůli nim, i když ne nutně pro ně. Po celou dobu práce na disertaci bojovala se svou tendencí psát práci nejen politicky angažovanou, ale i explicitně agitující (za záchranu Lahije a dalších ohrožených komunit) až agitační, a teprve postupně se propracovávala od emotivního k odbornému stylu. Všechny problémy, na které v průběhu studia narážela, však doktorandka překonala svým nasazením, pílí a schopností přijmout kritiku a poučit se z ní. Také veškeré studijní povinnosti plnila včas a úspěšně.

Struktura disertační práce odpovídá zvolenému cíli. Práce je rozdělena do pěti kapitol, z nichž první dvě přinášejí úvod do problematiky menšin v Ázerbajdžánu a seznámení s historií a studii Lahije a „Tatů“ a další tři jsou výsledkem autorčina osobního pozorování při jejich opakovaných výzkumných pobytech v Lahiji. Zatímco první kapitola má charakter kompilace a

uvedení do problematiky ázerbájdžánské politiky vůči menšinám, druhá kapitola obsahuje kromě shrnutí existujících informací o „Tatech“ ve starší i novější literatuře různé provenience také zajímavé postřehy o „Horských Židech“, komunitě židovského vyznání užívající stejný jazyk jako Lahijané, a o vztahu obou skupin k jazyku a etnonymu. Jádrem práce jsou pak následující tři kapitoly, které ukazují úzké propojení lahijské identity s přežíváním tradičních řemesel, její odraz v rodinných vztazích a v životním cyklu (*rites de passage*) a konečně náboženskou identifikaci Lahijanů, její projevy v praxi i starší kořeny některých náboženských tradic.

Vzhledem k tomu, že práce je pojata interdisciplinárně, vyžadovala poměrně širokou metodologickou základnu. Doktorandka se seznámila s přístupy řady disciplín a s různorodými přístupy v rámci těchto disciplín, ze kterých mohla ve své práci čerpat. Jednalo se o přístupy historické (včetně kritické analýzy ideologicky a především nacionalisticky motivovaných publikací), sociolingvistické a filosofické (specificky otázky studia náboženství a morálky) či o postupy užívané ve studiích mimoevropských a zvláště islámských kultur a v genderových studiích. Vzhledem k zaměření práce a terénnímu výzkumu v Lahiji byla v centru pozornosti antropologie a její přístupy ke studiu „druhých“. Kromě jiných běžných postupů (interview, analýza narací) se jednalo především o metodu „zúčastněného pozorování“ (*participant observation*), kterou se Galina Wood po zralé úvaze a zkušenostech z terénu rozhodla nahradit metodou „*observant participation*“ (pozorující účasti). I když se v tomto směru inspirovala úvahami a díly některých autorů (např. Carol Delaney), aplikovala je nesporně tvůrčím způsobem, který svědčí o tom, že k práci přistupovala s důkladnou přípravou a pokorou; žádnou tezi přitom nebrala jako samozřejmou, ale podrobovala ji kritické úvaze. Stejně tak se pro práci pečlivě připravovala jazykově – kromě ázerbájdžánštiny zvládla jazyk Lahijanů („tatštinu“ či „lahijtinu“), studovala i perštinu a základy hebrejštiny a pracovala s literaturou v angličtině, ázerbajdžánštině a ruštině.

V první řadě je třeba zdůraznit, že předložená práce je originální a výjimečná svým tématem – což mimo jiné znamenalo, že se autorka nemohla opřít o podobně zaměřené práce o Lahiji a „Tatech“ – i svým přístupem, především snahou o kreativní využití, syntézu a rozpracování metod užívaných v antropologii, genderových a blízkovýchodních studiích. Právě v důsledku

metodologické náročnosti je ovšem práce poněkud nevyvážená; obecně kompilační části, především historické exkurzy v prvních dvou kapitolách, jsou místy příliš detailní a komplikované (historie židovské diaspory) nebo naopak až příliš zjednodušené (např. srovnání jazykové politiky Ázerbajdžánu se Severní Amerikou a Evropou), přes postupné zpřesňování a zvyšující se výstižnost popisů od první po poslední verzi práce. Naopak ty části práce, kde Galina Wood představuje svou účast na životě lahijské komunity, jsou nejen mimořádně zajímavé a objevné, ale často také psané jasným a čtivým jazykem.

Zároveň je třeba ocenit, že autorka při podrobném popisu života, jehož se zúčastnila, neztratila ze zřetele širší kontext a souvislosti, především s kulturní politikou, ale i způsobem života v Ázerbajdžánu. Přínosné jsou především poznatky o tom, jaké hodnoty a zvyklosti přežívají v poměrně izolované komunitě, a jak jsou adaptovány v reakci na probíhající ekonomické změny a procesy globalizace. Přitom se Galině Wood podařilo propojit poznatky získané pozorováním života Lahije s reflexí týchž hodnot v stále živých naracích a případně požehnáních a rčeních, které jsou samozřejmou součástí každodenního života. Kromě toho se důsledně snažila dát hlas samotným Lahijanům; i když jejich názory komentovala a analyzovala, nehodnotila je z hlediska autoritativní pozice vědce, ale ukázala shody a rozdíly mezi pohledy zvenčí a zevnitř a případné protiklady v argumentaci obou pohledů. Práce přináší ojedinělé a pravděpodobně jinak ztracené informace, například o struktuře města, zaměstnání obyvatel, počtu a specializaci řemeslníků zabývajících se tradičními řemesly. V neposlední řadě jsou zajímavé sondy do situace v jiných komunitách či oblastech (Horští Židé, Írán, Turecko), s nimiž autorka zkoumané zvyklosti srovnává, aby upozornila na některé zajímavé paralely či naopak lahijskou specifikou, přestože srovnání v některých případech (například s obecně islámskými principy) ukazuje, že autorčiny znalosti o jiných oblastech nedosahují její znalosti Ázerbajdžánu a Lahije.

Autorka dospívá k vyváženým závěrům o jazykové shodě různě se identifikujících komunit (v minulosti označovaných jako tatsky mluvící) i o důvodech jejich odlišné identifikace. Podobně ukazuje přežívání historicky vytvořeného íránsko-turkického kulturního komplexu ve zvycích a obyčejích Lahijanů a jejich rituálech a oslavách či převahu zájmů a hodnot komunity nad zájmy

jednotlivců. Zdařile také upozorňuje na některé genderové rozdíly v etice a naopak neočekávanou genderovou rovnost v jiných sférách života (letní výuka arabštiny pro čtení Koránu aj.). Kromě přínosu informativního – originálním a možná neopakovatelným výzkumem mizející komunity – má práce obecnější přesah v tom, že ukazuje Lahij jako fungující muzeum kultury celé oblasti, které by i při přežití bilingvní komunity nijak neohrozilo jednotu Ázerbájdžánu, ale naopak by mohlo jeho kulturu obohatit.

Jiné autorčiny závěry jsou možná méně jednoznačné a mohly by být předmětem diskuse nebo umožňují i jinou interpretaci. V této souvislosti lze upozornit na poněkud jednostranný důraz na přežívající vliv zoroastrismu na náboženské zvyky Lahijanů (v 5. kapitole), nebo na židovské kořeny „Tatů“/Lahijanů, případně přílišnou pozornost věnovanou (jinak oprávněné) kritice názorů jednoho z ázerbájdžánských autorů (ve 2. kapitole). Ale je nutné ocenit, že se Galina Woodová nebála klást si obtížné otázky a formulovat vlastní, originální závěry. Ostatně vzbuzovat diskusi patří k úkolům vědecké práce.

Práci je možné vytknout drobné technické nedostatky (například závěr celé práce na s. 180-193 se neobjevuje v obsahu jako samostatný bod, ale splývá se závěrem 5. kapitoly, se kterou je spojen v textu). Lze zmínit také jisté stylistické nedostatky či neobratnosti, především v poznámkách.

Přes tyto spíše dílčí nedostatky disertační práce jednoznačně splňuje požadavky standardně kladené na disertační práci. Galina Wood prokázala, že je schopná samostatně zpracovat zvolené téma na základě dostupných pramenů a literatury a s využitím vhodně vybraných metod, jasně formulovat výsledky svého výzkumu a napsat originální a přínosnou práci. Proto podle mého názoru Galina Wood s prací prospěla a její disertační práci doporučuji k obhajobě.

Doc. PhDr. Jitka Malečková, CSc.  
Ústav Blízkého východu a Afriky FFUK